

УДК 141.78

DOI: <https://doi.org/10.22182/pr.7222022.4>

Оригинални научни рад

Борис Братина*

*Филозофски факултет, Универзитет у Приштини са
привременим седиштем у Косовској Митровици*

ТРАНС - У СВЕТУ**

Сажетак

Транс-хуманизам, транс-естетика, транс-сексуалност и друге транс-фразе као да хоће нешто од нас. Оно што желе, то се и практикује на тоталитету субјективности. Цео свет као да је пао у транс. Транс о коме овај рад говори је свеprisутни захтев, али то прелажење и прекорачење које он евоцира много је мање мистично у односу на мађију. Ипак, транс у који морамо пасти сачињавају радње које треба да нас у то стање ставе. За то је потребна читава техника, која очевидне ствари чини безначајним, док се смисао значаја деловања помера на акцентуацију ствари које треба да промене људску природу и ускрате њене потенцијале. У том смислу, рад хоће да покаже медијске технике, па и да укаже на употребу хемијских препарата, који те „технике“ допуњују у циљу остваривања неделатног трансa, таквог да доприноси у обезбеђивању репродукције владајућег поретка, глобално. Изазивање трансa и његово вредносно промовисање ради на високим фреквенцијама (не)свести са високим учинком и мења сваку основу идентитета када је реч о „погледу на свет“. Постоје ли контра-технике или приступи који би савремену кризу, схваћену пре свега као кризу идентитета, могли зауставити, тј. вратити свест изворном промишљању које је човеку прирођено?

Кључне речи: свест, самосвест, медији, криза, трансхуманизам, транс

* bokibor@yahoo.com.

** Текст је претходно изложен на годишњем скупу Српског филозофског друштва у Зајечару 2021. године.

УВОД

„Замисли живот у ритму музике за плес ... и читав град плеше као луд. И ја сам луд.” Тако уметник (група „Филм”) 1980. године ултимативно преципира стање просечне свести. Ту је на делу једно трезвено разумевање положаја субјективности у раној постмодерни. То је визија машинског ритма; „те једно, те исто, те једно те исто...” 1-0-1-0--, такорећи као „ваљевска двојка”, само без душе. Више-мање и без речи такорећи, то каже и техно-транс-емисија-звуча (пошто ни речи ни музика нису више потребни); у основи наци-марш. Вероватно свако, често или бар понекад, може себе затећи у ситуацији да, као да и преко своје воље, као у трансу, игра неку сопствену и друштвено посредовану игру, игру која не престаје. У време владавине наводне пост-истине, још увек умно оправдана изнудица престаје да има сопствени основ и постаје сама природа Фројдове (*Sigmund Freud*) „присиле понављања” (Фројд 1984, 262), карактеристична за живот, али хипнотабилна. Управо тај хипнотички учинак, онај који не рачуна са трезвеном и евентуално критичком природом ума него са хипотетичким примитивним односима, дословно нас преноси тамо где се од нас очекује да будемо.

Већ само *trans*, када је реч о трансхуманизму, придружује се многим *post-*, *crypto-*, *extreme-* и другим префиксима којима смо изложени емисији јавног и теоријског говора тзв. постмодерне, *New Age*-а, или *NWO*. То „транс” у заједничком корену *tran* и када је у питању *trans-* и *trance-* хоће да сегне некуд преко, иза, даље, да прекорачи нормално или уобичајено, да превазиђе (*Aufhebung*), не само временски, просторно него и психички. Зато опстаје могућност да се у најширем метафоричком смислу, као и у случају других речи, у савремености употребљава сваки могући смисао овог префикса, који увелико надилази просту мисао о пребацивању нечега (или неког) са једног места на друго током протока неког времена. Отуда нема битне разлике између *trance* и *trans* у савременој употреби; од силне мобилности, као „кључне” карактеристике овог доба и у њеној циркуларности долази до замућења свести која, уколико је икада одговарала „здравом разуму”, сада не одговара засигурно. У том једначењу преовладава, дакле, смисао прелажења у другачије стање свести, у стања на које смо принуђени и која се тешко напуштају. То значи да *trance* улази у битно значење савремене употребе *trans-*, односно да граfiја префикса *trans* мимикрише циљани смисао извесне наредбе падања у транс. Иако синоними у језику, строго

говорећи не постоје, заједничко исходиште и префикса и речи упућује на прелазе и прекорачења у сваком смислу.

Да су наредбе у питању показује такође масивна употреба кованица попут транспорт, трансгресија, транзиција, транспаренција, трансродност и других, од којих свака има свој рок употребе (до неке нове употребе) и прецизно одређене контексте коришћења, тако да се сугерише жељени „перформативни” учинак (не)разумевања, или боље, завођења.¹ Сматрамо да то важи и за тзв. трансхуманизам, који и сам припада једном великом „транс лобију“ (*trans lobby*), (Russia Today 2021). Његова наредба врхуни у ономе што је милијардама пута сугерисано пропагандним порукама и на многе друге начине, а то је наредба „Прекорачи своје границе!” Наредба се увек изнова обнавља. Све границе се морају прећи и „боље милом него (техно) силом” као у Гуантанаму (*Guantanamo*) и сличним местима. Другим речима, никакве границе нису више стабилне, јер је наређено њихово уклањање. То сигурно некоем одговара, а можда је први пут (медијски скоро глобално) ова присила постала јасно видљива. Права жеља трансхуманизма се може видети у дефиницији коју му даје Ник Бостром (*Nick Bostrom*), рекавши да је трансхуманизам „Интелектуални и културни покрет који потврђује могућност и пожељност фундаменталног побољшавања људских услова кроз примењен разум, поготово развијајући и чинећи широко доступном технологију у циљу елиминисања старења и великог повећања интелектуалних, физичких и психолошких капацитета” (Бостром 2003, 4).

Друго је питање зашто уопште све те границе прекорачивати. Прекорачење увек има свој смер, од унутрашњости ка споља или обрнуто, а споља гледано то може бити равнодушно померање од тачке А до тачке Б и/или назад. Управо то враћање назад данас је напуштено у глобалу: некадашња критичка свест, која је подразумевала тзв. самокритику, дуго времена је протеривана и протерана, не само из јавног дискурса, већ посебно из појединачне свести (колико је она била виђена као самосвест). Протекло је много времена и судбина откако смо заборавили да нас је одувек неко нагонио на оно што иначе у пропитаној психи не желимо. Ми хрлимо изван себе, бежећи од себе, негде ка нечему новом што би требало да реши сву мучнину онога што је ту, мада смо га већ бацили „преко палубе“. У том забораву још смо помислили да су сва понуђена прекорачења добра за нас, да бисмо од себе

1 Не треба сметнути с ума да је свака заведеност заправо значи „Бити заведен значи бити скренут од своје истине” (Бодријар 1994а, 88).

побегли верујући да наводно напредујемо, не схватајући димензије ропства које нам нуђење нуди. А оно што се нуди лепо је, лепше од истине савремене егзистенције, реално, чак „хиперреално” како каже Бодријар (*Baudrillard*) (Бодријар 1991, 88), а што је битно за „сиротињу-рају“, јефтино је колико Марксова (*Marx*) „употребна вредност” (Маркс 1947, 4) и њихова субјективна егзистенција. Заузврат, за нуђени „надоместак“ (Дерида 1976, 189) даје се све иако се то неће или се нема такав утисак. Та логика надоместка је неумољива: тежња да се нешто надомести увек води губитку свега, нарочито одсуству саомобитности и одсуству свега онога што је деклинирајућој моћи потребно, а потребна јој је „крв”, „бензин” за умирућег, тј. „енергија” као погон за вечиту репродукцију системски важних односа. Иреверзибилност тог процеса представља највећу опасност опстанку људске субјективности.

„Пси лају, каравани пролазе”, каже пословица. А шта ако пси знају куда иде караван, па упозоравају? Многима се траг изгубио. Знамо ли куда нас воде стратегије попут трансхуманизма? Шта он прекорачује и какав је мотив „форсинга” за нешто такво, тј. шта то евентуални трансхуманист хоће да надомести, односно, шта му то недостаје? Који то човек с правом може тврдити да је испунио све своје природне предиспозиције?² Он не само да не може у својој „ненапредној” варијанти тако нешто тврдити, већ мора бити да му у том погледу у актуелној стварности ипак нешто недостаје. Још смо могли човека модерне испровоцирати да је оно што му недостаје вишак фалуса који је у ствари мањак, нешто недовољно, што би код њега изазвало управо супротне тврдње. Он би се због спознаје те чињенице свакако осећао лоше, стидео би се. Стидео би се, иако је он тај који је промовисао оно што му недостаје (мисли он), јер је упао у заблудно веровање које је желео негирати јавним и непроверљивим испољавањем (овде је парадигматичан „случај” шкотског килта и његовог цепића). Зато је модерни човек тражио сваки надоместак од „мушке воде” и пре, па до „соли за купање” (*bath salts*) и „пластичних” операција. Модерни човек је из сопствене „опште економије” покупио све што му мањка и постао постмодерна субјективност, слаба, мањкава, без вере, пуна заблуда и парадоксално субверзивна.

Овај постмодерни човек не ради више на себи, него збуњен у погледу сопственог недостака, бира „палету производа”, јавно

2 Овде, наравно, треба имати у виду, да трансхуманистичке „протезе” (као Деридини надомесци) увелико превазилазе медицинске сврхе у име којих су и настале. Природа протезе у трансхуманизму такве делове не „заменеује”, јер по претпоставци он се не односи на људе који имају несрећу да буду инвалиди.

говорећи да себе побољшава, а заправо с вером у технологију надоместака, протеза. Логика протезе шири се заправо на читаву личност у постмодерни, чија вера дегенерише у веру у технолошки развој. То није нова појава ни у филозофији; сетимо се исте вере у „науку” типа једног Џери Фодора (*Jerry Fodor*), а заправо читаве аналитичке струје у филозофији и њеног доминантног логико-физикализма, коју ни велики Хусерл (*Husserl*) није могао разуверити описујући ту науку као „наивно мишљење”, држећи је насупрот захтева за „адекватацијом и аподиктичношћу” (Хусерл 1975, 62), зато што ову империјалну мисао, као и увек, носи корист као идеал. Сада та наводна вера постаје реалнија; није да тек ради на дигиталним протезама, већ хоће да се сва испољи у дигиталном модусу, мистификујући га. Да, сада ту презрену постмодерну личност, која у својој нарцисоидној немоћи сама себи скоро ништа не значи, убеђују да ће њена приватност (за коју она заправо и не мари) бити заштићена у најдубљим структурама дигиталног света, у тзв. алгоритамском коду. Истина је да када год говоримо о алгоритму, ми не смо да говоримо о темељној процедури, него и о извесном списку питања о којима се више не расправља. Нешто је у неком погледу утврђено и то више није предмет дискусије, што упућује да „алгоритамско мишљење” укида слободу „довођења у питање”. Наравно да се то системско одлагање питања више не догађа тек у тзв. подручјима (Кантовог [*Kant*]) приватног ума и да се (заправо одувек) односи на „јавни ум”, или слободу говора у слободној дискусији. Таква је усмереност алгоритамског говора, који располаже скромним језиком, али зато сасвим одговара постмодерној субјективности каква се увек изнова пројектује кроз идеје алгоритамског мишљења, трансхуманизма, трансродности, киборга, „критичке расне теорије” (*Critical Racial Theory*) и читавој палети помодних покрета у „земљи будала”, попут оне коју за децу оцртава Алексеј Толстој (*Алексей Толстой*). Свим овим „језицима” заједнички је „има-нема” машински код.³

Уз све то, тзв. трансхуманисти нам обећавају да ће се подаци о нама налазити у алгоритамском коду, који их наводно безбедно чува. То је лаж; овде у Србији ваљда нико није чуо за „хаковање”; нико не би требало да се брине, јер ће наши подаци бити безбедно сачувани од „интрудера”. Уосталом, као да је наша приватност неважна; бирамо наводно здравље и иначе жртвујући приватност. Да, али

3 Уосталом, показало се у међувремену, у ствари већ одавно, да за хакере никакво алгоритамско обезбеђивање података не представља нарочиту препреку. Штавише, једнако се показује да управо алгоритамско чување података о личности служи томе да они системски, па и арбитарно, злоупотребљавају.

под условом да се сви наши подаци интегришу, или да их неко може интегрисати. Нико више, заправо, нема никаквих тајни. „Навучени” на мреже ми смо под непрекидним надзором прагматистичке моћи, интимно свесни да вероватно никоме нисмо важни јер смо заправо безначајни. Ипак, нико није безначајан толико да не био надзиран, а то је стога што у великој мери информација (о личности) достиже готово у потуности смисао новца. Трансхуманисти, свесни да нема никакве безбедности података и једнако свесно обезвређујући место приватности и интимности човека, за оне који у то не верују мистификују идеју алгоритмичности комуникационих система и одговарајућих система чувања тих података. Зато је идеја о алгоритамском обезбеђивању личних података дволична – она је исто толико лажна, у смислу обмањујућа, колико и нетачна, у смислу неистинита. Оваквим „инструментима” додају се други, који усред владавине *fake news* промовишу бившу слободу говора, а у ствари чисту цензуру. То је у ултимативној стварности добило свој стварни израз, нарочито у забрани тзв. *hate speech*-а, а да је у исто време дозвољен и да се подстрекује најгори „говор мрежње” према Русима од стране интегрисаног „инструмента”, познатог под називом „*Meta*” иза кога стоји еминентни трансхуманист Марк Цукерберг (*Marc Zukkerberg*).

Док је Фуко (*Foucault*) аргументативно тражио један „антихуманистички хуманизам“ за западног човека насталог у 17. веку и разлагао модерничку лицемерста његовог хуманизма, трансхуманизам жели да од нечег чудесног као што је симболичка свест направи интергисану машину, нешто нељудско, не-више-људско, што је далеко испод чак и од Холбахове идеје о „човеку машини”. Трансхумани „човек” требало би да се увек налази у пољу осе мозак-компјутер-интерфејс (*interface*), или боље речено, треба да не буде способан да напусти дејство овог осног поља. Истина је, ипак, да је та наводна машинска природа човека нашла свој западноевропски израз баш у 17. веку. У том смислу, трансхуманизам вуче корене из традиционалне окциденталне мисли, па макар и не био стриктно одређена филозофска позиција, он представља доследан практични интерес, тражећи његово оваплоћење за спас културе која је потрошила своје животне потенцијале, али је и даље „на смрт болесна” од моћи. Зато трансхуманизам не треба посматрати изван овог хоризонта, односно изван контекста већ одавно развраћене модерне и као техно-идеолошки феномен система захваћеног узнапредовалом ентропијом. Та ентропија, коју ова болесна пракса жели да успори (знајући да је ова незаустављива), с

једне стране јесте локална ствар, но таква да може глобално вратити човека дословно у пред-хумано стање. То је заиста последњи „аргумент” окциденталног сна о моћи: у овом стању историја која се збива иако потакнута више не измиче литерарним клишеима – у овом случају јавља се перспектива „Планете мајмуна”.

Трансхуманизам хоће, дакле, да уништи човекову субјективност, користећи га као још увек незаменљиву подлогу за стварање нечег нељудског, са имплодираним људским жељама. То све при томе тврдећи, како смо рекли, да жели само да „побољша” човека. Његова главна улога је у томе да човека у то и убеди и кад год је реч о *WASP*-овцима подлога (од импотентних) је плодна. Другим речима, нада да ће техно-побољшани владати светом „умире последња”, јер он није више људско биће (као ни енглеска краљица) премда се није још „побољшао”. Овај феномен резултат је изворно подлачке мисли, која припрема подлачку праксу, али која у бити представља идеолошку заблуду као и само зло. То се осећа и у „народним масама”; премда сви антиваксерски протести бивају вођени незнањем о актуелној пандемији и мада истина није на њиховој страни у овом погледу, у суштини они су одраз једног каткада невербалног осећаја да окцидентални техно-медицински погон не ради у целини у њихову корист, што је свакако истина. Та истина се види, чим се дистанцира од медијског притиска, такође када је у питању трансхуманизам.

Ипак, улогу ове фрустриране идеје не треба потценити, наравно не зато што би она имала велики интелетуални потенцијал као филозофска позиција, већ пре свега због њеног медијског распрострањања. Она је много утицајнија на друштвеним мрежама, где хуманистички-универзитетски филозофи (затворени у амфитеатарске зидине наводне струке) практично немају никакав уплив, јер за то не добијају новац. Тамо нема рефлексивне културе, а вероватно нема ни оних који би, угрожавајући своју каријеру, смели да се огласе. Но, то је можда мање страшно: већи је проблем што су савремени филозофи из метрополе, попут Штефана Зоргнера (*Stefan Sorgner*), и сами носиоци и подржаваоци ових бизарних идеја. Не улазећи у њихове приватне психе, може се свакако рећи да је њихова мисао, па и они и сами, резултат нерелевантности сопствене културне урођености. Кад већ психу помињемо, треба рећи да је психологија строже пришла својој улози нове инквизиције него филозофија: има их много, читави погони су у питању, али тешко је овде не поменути бар Орвала Хобарта Маурера (*Orval Hobart Murrer*), једног од отаца „техника испитивања” примењених у Абу

Граибу [*Abu Ghraib*] и Гвантанаму) и једнако дичног Европљанина Хелмута Кентлера (*Helmut Kentler*, по чијем је „експертском” савету берлински парламент одобрио праксу сексуалног „лечења” напуштених дечака од стране старијих мушкараца). Ови тихи људи (а сличних је много) носиоци су техничке изведбе системског затирања човека, чије је дејство капиларно, а ипак формира јавно мњење. Неки аутори који посматрају трансхуманизам као идеологију која треба да формира јавно мњење, попут Стефана Лилија (*Stephen Lilley*), сматрају да „трансхуманисти фаворизују предузетнички капитализам” (Лили 2008, 11), као и то да је прави одговор трансхуманисте на критичаре тај да „њихове критичаре треба казнити за недостатак вере у виталност и истрајност Западног политичко-економског система” (9). Са друге стране, како примећује Братина С. „развијање филозофских праваца који поспешују развој система служи као потпора управо ојачавању система кога став људи не интересује, већ само то да наметне ‘исправан’ или ‘користан’ начин размишљања у атомизованој популацији” (Братина 2021, 118). Произвођење потрошачког трансa је сигурно један од најважнијих интереса великих компанија, урачунавајући у то и технолошке компаније, чији је је учешће у свету данас тешко занемариво.

Свет је одавно у трансu, али да би се тај транс наставио, потребно је непрекидно га подстицати. У најновијој верзији самопредстављања система, он има идеолошку улогу отварања перспектива које не постоје. Трансхумани организми неће имати ласерски вид, боље предиктивне способности, неће бити ни лепши од људи пошто ће бити серијски, ни паметнији зато што ће алгоритамски мислити (ако уопште буду мислили, што се разликује и од оруђа које говори или „оружа које је уместо оруђа” [Аристотел 1988, 8]), неће читати туђе мисли, јер када би могли то не би постојали никакви Други, нити ће имати (као сада, премда увелу) жељу за безграничном еротском потенцијом – напротив. Докле ће транс потрајати, а сигурно је да ће се на овај или онај начин многи пробудити у истини своје егзистенције, у свом начину зависи од преостале снаге субјективности. Мотив је ту, јер системске алтернативе, као што је трансхуманизам представљају ћорокак за све. Не Немци, не тзв. Американци, нико са политичког Запада више не може дати алтернативу општем уништењу, они шта више лицемерно верују да треба провести „само пар минута гледања вечерњих вести и Ви ћете такође бити подложни веровању да је *homo sapiens* (...) мизерни неуспех (...) Свакако изгледа да Мајка-природа (...) није успешно обавила посао и делује да неће ни успети”

(Доде 2009, 40–41), како сматра Доде (*Doede*), видевши стање света на Западу и мисливши да је свуда исто. Алтернатива ће доћи са друге стране, од Арапа, из Африке или Латинске Америке и Кариба, из Русије, Кине, Србије, Ирана или Северне Кореје, али са политичког запада, никада више.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Аристотел. 1988. *Политика*. Загреб: Глобус. Загреб: Свеучилишна наклада Либер.
- Бодријар, Жан. 1991. *Симболичка размена и смрт*. Горњи Милановац: Дечје новине.
- Бодријар, Жан. 1994. *О завођењу*. Подгорица: Октоих. Грачаница: Григорије Божовић.
- Братина, С. 2021. *Слобода у савременој постмодерни*. Међународна филозофска школа Felix Romuliana. 114-119. Зајечар: Народно позориште Тимочке Крајине – Центар за културу „Зоран Радмиловић“, Београд: Центар за примењену филозофију и друштвена истраживања.
- Дерида, Жак. 1976. *О Граматологији*. Сарајево: ИП Веселин Маслеша.
- Маркс, Карл. 1947. *Капитал*. Београд: Култура.
- Фројд, Сигмунд. 1984. *С оне стране принципа задовољства*, трећи програм. (4): 254–297. Београд: Графичка радна организација Просвета.
- Хусерл, Едмунд. 1975. *Картезијанске медитације*. Загреб: Извори и Токови.
- Bostrom, N. 2003. *The Transhumanist FAQ*. World Transhumanist Association. <https://www.nickbostrom.com/views/transhumanist.pdf>.
- Doede, Robert. 2009. “Transhumanism, technology, and the future: Posthumanity emerging or sub-humanity descending.” *The Appraisal Journal*. 7 (3): 39–54.
- Lilley, Stephen. 2008. *Trasnhumanism and Society: The Social Debate over Human Enhancement*. New York: Springer.

Boris Bratina

Faculty of Philosophy, University in Priština - Kosovska Mitrovica

WORLD IN TRANCE

Resume

Trans-humanism, trans-aesthetics, trans-sexuality and other trans-phrases seem to want something from us. What they want is practiced on the totality of subjectivity. The whole world seems to fall into a trance. The trance this paper talks about is a ubiquitous demand, but the transcendence and transgressing it evokes is much less mystical than magic. However, the trance we have to fall into consists of actions that should help put us in that state. This requires a whole technique, which makes obvious things insignificant, while the meaning of the action shifts to the emphasis on things that should change human nature and deprive it of its potential. In that sense, the paper wants to show media techniques, and even to point out the use of chemical preparations, which supplement these 'techniques' in order to achieve an inactive trance, such as contributing to the reproduction of the ruling order globally. Initiation of a trance and promoting its values is done on high frequencies of (un)consciousness with high performance, that changes every basis of identity when it comes to forming a 'worldview'. Are there any counter-techniques or approaches that could stop the contemporary crisis, understood primarily as an identity crisis, i.e. to restore consciousness to the original thinking that is innate to man?

Keywords: consciousness, self-consciousness, media, crisis, transhumanism, trance

* Овај рад је примљен 23. марта 2022. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 9. маја 2022. године.